

v počítačovém věku, stejně jako neochotu vidět Evropu v globálních souvislostech. Dříve narozené generace bývají pochopitelně konzervativnější, ale zejména v odsudcích úpadku vzdělanosti a sebemrkačských médií bych byl opatrnější, diskutoval bych nějaké studie zabývající se tímto problémem a nevycházel bych pouze z vlastního dojmu. Informační technologie přece jenom nevedou pouze k tzv. digitální demenci, ale umožňují rozšiřovat vědění. To, že v českých médiích zazní občas názor nějakého pomateného flagelanta, bych nepovažoval za nějakou tragédii, neboť hlasy racionálních historiků jsou slyšet bezpochyby také.

Stanislav Holubec

Kamil Činátl, Jan Mervart, Jaroslav Najbert (eds.): *Podoby česko-slovenské normalizace. Dějiny v diskusi*

Praha, Ústav pro studium totalitních režimů a Nakladatelství Lidové noviny 2018, 348 s.

Ústav pro studium totalitních režimů ve spolupráci s Nakladatelstvím Lidové noviny vydal v tomto roce publikaci *Podoby česko-slovenské normalizace. Dějiny v diskusi*. Pro NLN se jedná o druhé dílo edice Po válce, pro ÚSTR se jedná o další z prací realizovaných oddělením vzdělávání. Byť by se dílo řadilo raději mezi díla historická, představuje spíše zajímavou sondu do české společenskovední debaty. Trefně vystihuje možnosti a meze multiperspektivity, respektive možnosti a meze místní interdisciplinární praxe. Vedle reflexe minulosti, respektive podoby diskuse o ní, podněcuje především úvahy o smyslu, možnostech a podobě mezioborového dialogu či o možnostech (praxe) vědy jako takové. Kniha jako záznam živého procesu diskuse dává nahlédnout principy konstituce a udržování nosných společenskovedních kategorií, stejně jako formy jejich šíření z akademické

do celospolečenské oblasti. Je však otázkou, zda a nakolik si takové cíle autoři publikace vůbec kladli.

Strukturu knihy tvoří tři tematické oddíly doplněné překlady textů významných společenskovedních autorů (Gil Eyal, Alexej Jurčák, Jörn Rüsen, Katherine Verdery) zabývajících se tématem normalizace. Každý oddíl obsahuje záznam odborné akademické diskuse na vytyčené téma a autorskou studii jednoho ze tří editorů (Kamil Činátl, Jan Mervart, Jaroslav Najbert). Spojujícím tématem je normalizace jako pojem, který má být diskutován.

První oddíl mapuje diskusi o normalizaci pohledem historiografie. Diskuse, která se odehrála na půdě katedry historie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, ukazuje, jak k tématu normalizace přistupují studenti a akademici historických oborů. Zasaduje normalizaci do historických souvislostí, respektive klade otázku po časovém vymezení normalizace, její periodizaci, úloze v širším pojetí dějin. Problematizuje také česká specifika normalizace a možnost jejího místního vymezení. Doplněná studie Jana Mervarta pak diskusi doplňuje o koncentrovanější a strukturovanější historiografické zpracování tématu v českém prostředí. Mervart mapuje proměnu diskuse o československé normalizaci od roku 1989 po současnost a zásadní předěl pak vidí v proměně českého diskursu od monolitního pojetí normalizace jako jednoho období totality k diferencovanějšímu a perspektivovanějšímu historickému pojetí. Ukazuje také přechod od pojetí normalizace jako zvenčí vnucené praxe k uznání jejich vnitrostátních a každodenních aspektů.

Druhý oddíl normalizaci rámuje do širšího prostředí společenských věd. Diskuse zaznamenává způsob, jak k tématu normalizace přistupují rozličné vědecké obory. Jedná se například o literární historii, kulturní studia, sociologii, dějiny umění, teorii médií a další společenské vědy. Zástupci různých vědních oborů prezen-

tují metody oborového zpracování tématu a způsoby, jak se obraz normalizace v jejich oboru historicky proměňoval. Současně v diskurzivním setkání s jinými obory dávají nahlédnout, nakolik jsou jejich koncepty kompatibilní s jinými, nakolik jsou vůbec různé disciplíny schopné vést dialog o téže, konceptuálně odlišně vytyčované věci. Na pozadí příspěvků vystupuje také zajímavá reflexe určitého „veřejného prostoru“, v němž koncept představuje neproblematickou danost, byť společně s širší politickou či společenskovešdní skutečností pochopitelně proměnlivou. Doplnující studie Kamila Činátla mapuje ucelenější formou dějiny tematizace normalizace na poli českých sociálních a kulturních věd. Neklade si přitom ambice obsáhnout všechna česká díla zabývající se normalizací, spíše se soustředí na „popis hlavních změn na úrovni konceptů, jež badatelům sloužily jako klíčové interpretační nástroje a s jejichž pomocí vědci nezávazně vykládali význam normalizace a s ní souvisejících otázek a problémů“ (s. 102).

Třetí oddíl pak zasazuje otázku normalizace do kontextu soudobého dějepisného a občanského vzdělávání. Odborníci z prostředí vzdělávacích a výchovných institucí se vyjadřují k tomu, jak lze normalizaci uchopit jako téma vzdělávání, jak k normalizaci ve vzdělávání vůbec přistoupit, jak ji tematizovat z hlediska dnešních vzdělávacích cílů. To srovnávají s predešlou výukovou/výchovnou praxí. Doplnková studie zasazuje téma do širšího kontextu historického vědomí a hodnot, které vzdělávání předává, a otevírá otázku, jak různě se normalizace ve vzdělávání traktovala, traktuje a má/měla by se tematizovat ve výchově a vzdělávání dalších generací.

Ponechme teď stranou detailnější obsahové analýzy jednotlivých oddílů a soustředíme se spíše na celek knihy a její sdělení jako takové. Předně záměrem knihy není podat nějakou novou, ucelenou a zásadní reformulaci konceptu normalizace. Jak oznamuje již přebal, předmětem knihy ne-

ní žádná kategorická teze, čím normalizace byla a má být, ale spíše jde o to ukázat způsob, jak se normalizace pojednávala a pojednává v českém kontextu. Ústředním tématem knihy je diskuse vymezeného tématu. Tomuto cíli kniha dostojí a zájemci o téma pojednání normalizace v českém kontextu nabízejí dokonalý přehledový materiál.

Knihou současně dobře ukazuje specifika jednotlivých společenskovešdních a humanitních perspektiv, způsoby přístupu k tématu, způsoby formulace problému, uchopení kategorie, metodologii, práci s relevantními prameny jednotlivých disciplín atp. Tato nejsilnější deviza knihy však současně jakoby byla jejím nejslabším článkem. Paleta přístupů podaná v podobě diskusních příspěvků, byť umně a pečlivě edičně a moderátorsky spojených, svádí k riziku povrchního čtení, respektive k riziku jen povrchového nahlédnutí konceptu z té dané perspektivy, a k samovolnému hledání průniku diskutované kategorie. Hledání společného předmětu, respektive společného pole souběžně naznačovaného, souběžně popíraného pak v krajním případě vyvolává otázku po smyslu četby řečeného. Konstruktivistický přístup podaný formou diskuse v praxi jakoby nemohl přinést jiné obecné sdělení než to, že normalizace se v různých vědních disciplínách pojednává různě. Těm, kteří se na poli vědeckého zkoumání normalizace pohybují, může kniha sloužit jako zajímavý rozcestník nabízející různé pohledy na předmět výzkumu. Ten by však měl být interesovaným badatelům již znám. Těm, kteří se na poli výzkumu normalizace nepohybují, přináší diskuse přístupů poselství, že jednotlivé disciplíny se v podání konceptu opravdu různí. Problematika ukotvení přirozeně vyvolává otázku po publiku, u něhož může kniha uspět.

Přínosem může kniha být pro několik skupin. Předně pochopitelně zájemcům o normalizaci obecně či studentům historických oborů kniha nabízí zajímavé před-

vedení pole výzkumu normalizace v českém prostředí. Možné publikum lze najít též mezi studenty uměleckých škol, zejména filmových akademií. Nejširší publikum však, dle mého soudu, lze hledat mezi zájemci o praxi v humanitních a společenských vědách, respektive mezi těmi, které zajímá, jak, jakými formami se předmět poznání distribuuje a může distribuovat do běžného společenského vědomí a také jak se vůbec v kritické multiperspektivní diskusi takový předmět (ne)konstituuje jako reálný.

Paleta perspektiv formovaných, fixovaných a distribuovaných odpovídajícími oborovými institucemi nabízí koncepty. Knize pak nejde o jejich konflikt, ale o prosté předvedení procesu tohoto form(ul)ování v praxi. Bylo-li toto cílem autorů, pak lze projekt považovat za úspěšný.

Lenka Hanovská

Ulrich Beck: *Vlastní Bůh. Mírotvorný a násilný potenciál náboženství*

Praha, Karolinum 2018, 208 s.

„Vlastní Bůh“ představuje vyvrcholení dlouhého procesu individualizace, který započal již v samotné křesťanské tradici a v jehož průběhu se krůček po krůčku prosazuje autonomie jednotlivce proti kolektivní definici religiozity a sociálna. ...Vlastní Bůh proměňuje náboženství v „sebenáboženství“, v různá „náboženství pravého já“, která existují vedle sebe. (s. 96, 133)

Vydavatelstvo Karolinum vydalo v tomto roku uvedený titul renomovaného nemeckého sociológa, v preklade Tomáša Chudého a s doslovom Tomáša Halíka „Moc bezmocného Boha“. Publikácia vyšla v Nemecku prvýkrát v roku 2008. Ako je známe, do češtiny bolo preložených viac jeho diel, ktoré sa však explicitne problematike náboženstva nevenujú. Sociologické nakladateľstvo vydalo tiež monografiu venovanú jeho mysleniu, téme rizikovej spoloč-

nosti, jej ohrozeniu a globálnym hrozbám, s názvom *Riziková spoločnosť a globálny ohroženie. Ke kritické teórii Ulricha Becka* (Praha: Sociologické nakladateľstvo /SLON/ 2017). Ani v tejto publikácii nie je špeciálne zohľadňovaná problematika náboženstva, iba okrajovo, v kontexte teórie rizikovej spoločnosti (najviac sa náboženskej problematiky dotýka príspevok B. Horynu). V záverečnom zozname literatúry pri Beckových dielach absentuje recenzovaná publikácia i napriek tomu, že vyšla pred desiatimi rokmi. Preto je z môjho pohľadu dôležité, vhodné a cenné, zamerať pozornosť aj na Beckov pohľad na náboženstvo, na jeho miesto v rizikovej spoločnosti, zamyslieť sa nad tým, či je mierotvorným „nástrojom“, alebo predstavuje jedno z ohrození súčasnej spoločnosti.

Recenzovaná publikácia vyšla v rámci edície LIMES (hranica), ktorá „upozorňuje na dominantnú problematiku hranice medzi disciplínami“ (obal knihy) a súčasne na dôležitosť interdisciplinarity a medzioborových súvislostí. Venujem sa filozofii náboženstva a uvedomujem si odlišnosť a špecifickosť prístupu filozofie a sociológie k náboženstvu. Z tejto pozície som ku knihe pristupoval. Sociológ môže byť však filozofovi nápomocný, upozorňuje filozofa na fakty, „dáta“, popisuje náboženskú realitu. Prieniky oboch disciplín sú zjavné, čo dosvedčuje napr. aj kniha nemeckého filozofa Richarda Schaefflera *Filosofie náboženství* (Praha: Academia 2003). Schaeffler uvádza viaceré „faktov“, súvislostí a problémov spätých s filozofickou reflexiou náboženstva, ktoré „predkladá“, pozoruje a analyzuje aj Beck ako sociológ. Zároveň však Beck prekračuje rámec sociológie náboženstva a formuluje otázky relevantné aj pre filozofiu náboženstva.

Publikácia je rozdelená do šiestich kapitol. V prvej kapitole Beck uvádza z môjho pohľadu dôležitý nesociologický, metodologický úvod. Zastáva presvedčenie, že „náboženské“ a „sociologické“ sa majú k sebe ako oheň a voda. Sociológia pristu-